

Problem austriackiego filmu i jego roli w przezwyciężaniu nazistowskiej przeszłości w austriackiej kulturze pamięci stanowi przedmiot stosunkowo niewielu badań w porównaniu do badań analogicznych zjawisk w kulturze Niemiec. Celem projektu jest zbadanie, w jakim stopniu telewizja przyczyniła się do ożywienia zainteresowania niedawną przeszłością Austrii, a więc jakie programy, w których tenże wątek historyczny się pojawia, produkowała i emitowała, oraz z jakimi reakcjami spotykały się emisje tych programów. Zasadnicze pytanie badawcze odnosi się do treści emitowanych filmów telewizyjnych, takich jak filmy fabularne, seriale, dokudramy i teatralne przedstawienia telewizyjne oraz do ich odbioru w sferze publicznej. Proponowany zakres czasowy badań: dwie dekady od 1961 do 1980 r. wybieramy nieprzypadkowo. Pierwsza data, rok 1961, dotyczy premiery sztuki telewizyjnej „Der Herr Karl”, której autorzy drwią z zachowań Austriaków w czasie narodowego socjalizmu. Drugi z przełomowych punktów, rok 1980, oznacza premierę ostatniego odcinka miniserialu „Alpensaga”, który obala idylliczną konwencję tzw. filmu ojczyźnianego.

Na podstawie istniejących wyników badań innych naukowców można zauważyć, że temat nazistowskiej przeszłości był obecny na antenie austriackiej telewizji ORF już w latach 60. XX wieku. ORF nabywała zagraniczne programy – filmy dokumentalne i fabularne – oraz produkowała własne dokumenty na temat narodowego socjalizmu. Ponieważ kwestia dokumentów historycznych, programów publicystycznych i kabaretu była już dyskutowana w literaturze przedmiotu, będziemy kontynuować te badania, koncentrując się tylko na filmach fabularnych, serialach, telewizyjnych przedstawieniach teatralnych i hybrydowej formie dokudramy. Wybrane filmy będą przedmiotem dokładnej, dwustopniowej analizy, obejmującej narrację i recepcję. Wpierw skoncentrujemy się na analizie narracji: dramaturgii filmów i ich bohaterach. Zastosujemy tutaj typologię proponowaną przez różnych filmoznawców i teatrologów, którzy interpretują bohaterów filmowych na podstawie ich cech charakterystycznych, wyróżniając na przykład „typy” i „charaktery”, postacie „otwarte” i „zamknięte”, „statyczne” i „dynamiczne”, oraz przedstawiają różne modele konfiguracji między bohaterami. Będziemy opierać się na założeniu, że bohaterzy filmowi są symbolami uniwersalnych wartości i oznakami oraz czynnikami uruchamiającymi przemiany społeczne. Recepcja filmów będzie przedmiotem drugiego etapu analizy. Przeprowadzimy ją w oparciu o dane jakościowe: recenzje i komentarze w austriackiej i niemieckiej prasie, zarówno prasie specjalistycznej (magazynach o filmie i teatrze) jak i popularnych austriackich dziennikach i tygodnikach opinii, oraz protokoły przechowywane w archiwum ORF, które dotyczą reakcji publiczności na emitowane filmy. Na tym etapie odwołamy się do niektórych kategorii wywodzących się z krytycznej analizy dyskursu (CDA), dodamy także własne kategorie, odpowiadające profilowi naszego projektu. Uwzględnimy ponadto dane ilościowe: wskaźniki oglądalności oraz liczbę emisji danego filmu na przestrzeni lat (1960-1980).

O ile poszczególne zagadnienia – historia austriackiego kina, historia telewizji, narodowy socjalizm we wczesnym kinie powojennym (1945-1955), a także pojedyncze produkcje filmowe i ich twórcy – są od dawna przedmiotem badań, o tyle wciąż brakuje publikacji poświęconych w całości pamięci lat nazizmu w filmie austriackim oraz obecności historii najnowszej w telewizyjnych produkcjach. W ramach projektu zamierzamy poszerzyć wiedzę na temat ewolucji motywu, jakim jest nazizm i II wojna światowa, w różnych gatunkach telewizyjnych – od teatralnych przedstawień telewizyjnych, przez dokumenty, pełnometrażowe filmy fabularne i seriale, jak również na temat austriackiej telewizji, a w szerszej perspektywie jej roli w dyskursie pamięciowym powojennej Austrii. Spodziewane wyniki badań mogą okazać się wartościowe dla medio- i filmoznawców, a także historyków zainteresowanych systemami medialnymi i problemem przezwyciężania totalitarnej, autorytarnej i kolonialnej przeszłości, w innych krajach, takich jak choćby Włochy, Hiszpania, Japonia czy Francja czy wybrane kraje Ameryki Łacińskiej. Wyniki badań mogą być także przydatne dla naukowców reprezentujących różne dyscypliny naukowe, takie jak kulturoznawstwo, memory studies, studia nad ludobójstwami i studia nad Holocaustem.